

УДК 340.12; 615.21

Оксана Левицька

Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету “Львівська політехніка”
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права,
oxanapravo@ukr.net

АНАЛІЗ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ СПРЯМОВАНЕ НА БОРТЬБУ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

<http://doi.org/10.23939/law2020.26.081>

© Левицька О., 2020

Проблема наркоманії є глобальною для суспільства, оскільки за сутнісною ознакою є більше соціально-економічна, ніж медично-правова, що потребує боротьби не з наркоманами, а саме з наркоманією як із явищем. Вони реалізуються через державну політику як цілеспрямовану діяльність публічних і приватних структур, співпраці з громадянським суспільством із розробленням та реалізацією методів, механізмів та інструментів дії правової, економічної, соціальної, психологічної, медичної та інших складових і є оптимальним синтезом об’єктивних тенденцій суспільного розвитку і суб’єктивних суджень людей про власні інтереси в суспільстві.

Державно-правова політика щодо запобігання, протидії та боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів має формуватися як за збалансованими підходами, чітко визначеними цільовими установками, спрямованими на істотне скорочення немедичного вживання наркотиків, так і для усунення фінансових, організаційних, технічних, інформаційних та інших передумов функціонування наркозлочинності. Державна політика України щодо запобігання та протидії наркоманії є органічним поєднанням двох складових: боротьба із злочинністю та політика у сфері контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. За часів незалежності вона пройшла складний шлях розвитку, було прийнято низку нормативно-правових актів щодо регулювання та правозастосовної діяльності, мали місце численні недоліки і прорахунки в законодавчому полі, не вирізнялися системністю й послідовністю дії влади в адекватному реагуванні на зовнішні і внутрішні наркозагрози.

Ключові слова: закон, законодавство, право, медичне право, фармацевтичне право, громадянське суспільство, наркоманія.

Аналіз дослідження проблеми. Антинаркотичне законодавство України зобов’язано своїм становленням та розвитком історичним умовам, які склалися для нього на початку ХХ ст. Знаходячись у складі СРСР, втративши всі ознаки державності і навіть автономії, українське законодавство як таке перестало існувати. Початок створення антинаркотичного законодавства пов’язується з приєднанням до Міжнародної конвенції про опіум у 1912 році.

В той же рік “Уложение о наказаниях уголовных и исправительных” було доповнено ст. 869-2, в якій передбачалася кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, придбання, зберігання з метою збуту опіуму, а також пристрійів для паління опіуму. Декретом РНК “Про передачу запасів опіуму” вся наркотична речовина, яка знаходилась на фармацевтичних заводах, була передана під нагляд і контроль Народному комісаріату фінансів [1].

Постановка проблеми. Аналіз вітчизняного досвіду показав, що реалізація державної політики з протидії та запобігання наркоманії здійснюється спільно з громадськими, професійними, релігійними об'єднаннями, благодійними фондами, приватними та іншими структурами. До висвітлення питань профілактики наркоманії, алкогольної і тютюнової залежності та інших питань, пов'язаних з обігом наркотиків та пропагандою здорового способу життя залучаються засоби масової інформації.

Аналіз світового та вітчизняного законодавства щодо запобігання та протидії наркоспоживання та наркозлочинності свідчить про необхідність застосування інтегрованого підходу до розв'язання наявних проблем, який органічно поєднував би правові, лікувально-профілактичні, реабілітаційні, профорієнтаційні та організаційні чинники, а саме зниження незаконної пропозиції та попиту на наркотики. Потрібно детально розробляти соціальні та медико-правові концепції, програми та нормативні системи для нової політики щодо контролю над наркотиками, яка повинна ґрунтуватися на мінімізації шкоди від уживання наркотиків замість простого оголошення певних діючих речовин та субстанцій поза законом.

Мета статті – частково проаналізувати чинне законодавство в Україні, що спрямоване на боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Виклад основного матеріалу. Закон України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів” став першим законодавчим актом комплексної дії, яким регулюються питання законного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що і стало підґрунтям для отримання формальної можливості законодавчому органу визначити межі дозволеної та забороненої поведінки. Остання знайшла відображення у відповідних кримінально-правових і адміністративних нормах, якими передбачено відповідальність за порушення правових встановлень [1].

Диспозитивні норми, якими визначається, в першу чергу, надання окремим суб'єктам відповідного виду правовідносин владних повноважень із регулювання поведінки окремих учасників відносин. В окремих положеннях Закону визначаються правила, за якими здійснюється контроль відносно окремих видів засобів і речовин. Так, в ст. 5 Закону встановлюються межі контролю за сполуками, які містять наркотичні засоби або психотропні речовини: препарати, що містять наркотичні засоби або психотропні речовини, підлягають тим самим заходам контролю, що і наркотичні засоби і психотропні речовини, які в них містяться; якщо препарати містять наркотичні засоби або психотропні речовини які належать до різних класифікаційних груп і до них застосовуються різні заходи контролю, до всього препарату застосовуються заходи контролю, які передбачені для контролю за більш небезпечним засобом, який входить до сполуки; заходи контролю можуть не застосовуватися відносно тих препаратів, які містять невелику кількість наркотичних засобів або психотропних речовин та прекурсорів і які не можуть бути видобуті легкодоступним способом [2].

Норми-рекомендації поширюються виключно на регулювання окремих видів діяльності, які потребують використання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів. Так, у ст. 10 Закону міститься положення, згідно з яким проведення експертиз виключно в межах спеціалізованих державних установ, проведення контрольованих поставок, оперативних закупок,

відібрання зразків для дослідження цих засобів або речовин органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, не потребує ліцензування. Норми-обов'язки спрямовані на покладання окремих зобов'язань на осіб, які хоча і наділенні повноваженнями з боку держави на здійснення законного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів, однак не мають власних повноважень із визначення характеру такого обігу [2].

Суб'єктам підприємницької діяльності забороняється зосереджувати в своєму розпорядженні кількість прекурсорів, включених до Таблиці IV Переліку, що перевищує їх виробничі потреби. А що стосується підприємств роздрібної торгівлі, то оптову реалізацію ними прекурсорів, включених до Списку № 1 Таблиці IV, заборонено (ст. 16). Закон України "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів" регулює легальні суспільні відносини, які виникають у результаті законного обігу особливих предметів, вживання яких здатне спричинити симптоми тяжкого захворювання, використовуючи два методи. З одного боку, в нормативно-правовому акті сформульовані приписи із вчинення суспільно корисних дій, а з іншого, Закон містить заборони, відповідальність за порушення яких встановлюється в нормативних актах різної галузевої належності, зокрема кримінальному законодавстві [2].

Закон України "Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними" містить нормативно визначену систему заходів медичного, оперативно-розшукового, виховного характеру, які спрямовані на протидію незаконному обігу засобів і речовин, які здатні у разі зловживання ними викликати симптоми тяжкого захворювання на наркоманію та токсикоманію [4].

До заходів, спрямованих на подолання незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, належать такі: контрольована поставка передбачає ввезення, вивезення та транзит через територію України та окремі регіони наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів під контролем і оперативним наглядом правоохоронних органів, які мають право на здійснення оперативно-розшукової діяльності. Використання цього заходу дає змогу виявити шляхи переміщення партій наркотичних засобів та виявлення мережі розповсюджувачів предметів наркотизму; оперативна закупка полягає у придбанні працівниками органів які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність за постановою начальника відповідного органу, погодженою з прокурором, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [4].

До заходів протидії незаконному вживанню наркотичних засобів, психотропних речовин законодавцем належать такі: виявлення осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини. Здійснюється на підставі отриманої інформації від установ, підприємств, організацій, засобів масової інформації або окремих громадян про те, що певна особа незаконно вживає вказані засоби або речовини. Під незаконним розуміють вживання без призначення лікаря. Факт незаконного вживання особою наркотичних засобів або психотропних речовин встановлюється на підставі показань свідків, наявності ознак наркотичного сп'яніння, результатів медичного огляду та тестування на вміст у організмі особи засобів і речовин, які є наркотичними або психотропними [1].

Виявлення факту незаконного вживання наркотичних засобів або психотропних речовин може бути підставою для постановлення особи на облік як такої, яка схильна до вживання вказаних засобів або речовин. У разі наявності інформації про те, що особа незаконно вживає наркотичні засоби або психотропні речовини чи знаходиться у стані сп'яніння, така особа підлягає медичному огляду; медичний огляд спрямований на встановлення факту наркотичного сп'яніння в результаті незаконного вживання наркотичних засобів і психотропних речовин. Медичний огляд проводить лікар-нарколог, а діагноз "наркоманія" або "токсикоманія" встановлює консультаційна комісія [2].

Чинне законодавство визначає, що під незаконним зберіганням наркотиків чи психотропних речовин розуміють усі умисні дії, що реально пов'язано із фактичним та незаконним перебуванням

відповідних наркотичних засобів та/або психотропних речовин чи їх аналогів або прекурсорів у реальному володінні суб'єкта злочину.

Суб'єкт може тримати ці засоби при собі, а також у відомому йому приміщенні, таємній схованці чи в іншому місці. При цьому відповідальність суб'єкта за незаконне зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів наставатиме незалежно від того, як довго триває зберігання наркотиків [3].

Відповідно до законодавства незаконне перевезення будь-яких наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів має полягати в умисному переміщенні суб'єктом злочину цих речовин за допомогою будь-якого транспорту на території нашої країни, причому це перевезення має здійснюватися із порушенням вказаних у Законі порядку і правил [2].

Сьогодні існує велика суспільна небезпека, яка є через значну латентність незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, яка виражається у тому, що така латентність значно зменшує міру достовірності будь-яких прогнозів стосовно поширення зазначеного виду злочинів.

Висновки. Реальний рівень поширення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів не завжди чітко та правдиво відображатиметься. Законодавець повинен детально та чітко визначити медико-правові концепції, програми та нормативні системи для нової політики щодо контролю над наркотиками, яка повинна ґрунтуватися на мінімізації шкоди від уживання наркотиків, замість простого оголошення певних препаратів, діючих речовин та субстанцій поза законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінально-правові проблеми боротьби з розповсюдженням наркоманії. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3091>
2. Про внесення змін до Закону України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/863-14>
3. Про затвердження плану заходів на 2019-2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D1%80>
4. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>.

REFERENCES

1. Kry`minal`no-pravovi problemy` borot`by` z rozpovsyudzhennyam narkomaniyi [Criminal law problems in combating the spread of drug addiction]. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3091>
2. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrainy` “Pro obig v Ukraini narkoty`chny`x zasobiv, psy`xotropny`x rechovy`n, yix analogiv i prekursoriv” [On Amendments to the Law of Ukraine “On Circulation in Ukraine of Narcotic Drugs, Psychotropic Substances, Their Analogues and Precursors”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/863-14>
3. Pro zatverdzhennya planu zahodiv na 2019-2020 roky` z realizaciyi Strategiyi derzhavnoyi polity`ky` shhodo narkoty`kiv na period do 2020 roku [On approval of the action plan for 2019-2020 for the implementation of the State Drug Policy Strategy for the period up to 2020]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D1%80>
4. Pro zahody` proty`diy nezakonnomu obigu narkoty`chny`x zasobiv, psy`xotropny`x rechovy`n i prekursoriv ta zlovzhy`vannyu ny`my` [On measures to combat illicit trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances and precursors and their abuse]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>.

Дата надходження: 08.04.2020 р.

Oksana Levitska

Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education of the National University
“Lviv Polytechnic” Candidate of Law,
Associate Professor of Theory, History and Philosophy of Law

ANALYSIS OF THE CURRENT LEGISLATION AIMED AT COMBATING ILLICIT TRAFFICKING IN NARCOTIC DRUGS, PSYCHOTROPIC SUBSTANCES, THEIR ANALOGUES OR PRECURSORS

The problem of drug addiction is a global one for society, since the essential sign is more socio-economic than medical and legal, requiring the fight not with drug addicts, but with drug addiction as a phenomenon. They are implemented through public policy as a focused activity of public and private structures, cooperation with civil society in the development and implementation of methods, mechanisms and tools for the operation of legal, economic, social, psychological, medical and legal, other components and is the optimal synthesis of objective trends in social development and subjective judgments of people about their own interests in society.

The sovereign legal policy for the prevention, combating and combating the illicit trafficking of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors should be formed both on balanced approaches, clearly defined targets aimed at significantly reducing non-medical drug use, and eliminating financial, organizational, technical, informational and other prerequisites for the functioning of drug crime. The state policy of Ukraine regarding the prevention and counteraction to drug addiction is an organic combination of two components: prevention against crime and the policy in the field of control over the circulation of narcotic drugs, psychotropic substances and precursors. During the time of independence, it went through a difficult path of development, a number of regulatory acts on regulation and law enforcement were adopted, there were numerous shortcomings and miscalculations in the legislative field, they did not differ in the consistency and consistency of the authorities in responding adequately to external and internal drug threats.

Key words: law, legislation, law, medical law, pharmaceutical law, civil society, drug addiction.